

**Artistic heritage Schiller AND Goethe
IN CRITICAL RECEPTION N. P. Ogarev**

The article is devoted to the peculiarities of perception and interpretation NPOgarev creative heritage of outstanding representatives of German culture Schiller and Goethe IV in terms of the evolution of aesthetic views of the Russian poet and public figure.

Keywords: *ethical and aesthetic problem, nationality, reflection.*

УДК 811.14'06'37:82 (045)

Челпан В.М., асп.,
КНУ імені Тараса Шевченка

**ОСЛОВЛЕННЯ КОНЦЕПТІВ АМАРТІА
ТА ΑΓΙΟΣΥΝΗ В ІДІОЛЕКТІ М. КАРАГАЦИСА**

У статті розглянуто лінгвокультурні виміри головних у творчості грецького письменника М. Карагациса концептів ΑΜΑΡΤΙΑ (гріх) та ΑΓΙΟΣΥΝΗ (святість) у лінгвістичному аспекті крізь призму їхнього ословлення в ідіолекті письменника.

Ключові слова: *ословлення, концепт, ідіолект, лінгвокультурні виміри.*

Актуальність дослідження як у загальномовознавчому плані, так і в межах елліністики, зумовлено відсутністю ґрунтовних праць, присвячених вивченню ідіолекту грецького письменника М. Карагациса в лінгвістичному аспекті, яке б могло пролити світло на низку актуальних питань щодо взаємодії мови і культури, відтворення духовних цінностей в національно зорієнтованих формах, етнічної специфіки поєднання мовних категорій у національно-ментальній системі. **Мета** дослідження полягає у комплексному вивченні лінгвокультурних особливостей ідіолекту письменника, а саме лексико-граматичних й етнолінгвістичних вимірів, мовних особливостей відтворення ментальності, культури, побуту грецького етносу, національно-культурної специфіки фразеопростору, особливостей концептуалізації дійсності і взаємодії основних лінгвокультурних концептів, а також лінгвокультурних інтерференцій, зумовлених суб'єктивними та об'єктивними факторами. **Предметом** дослідження в межах цієї статті виступають лінгвокультурні виміри головних у творчості М. Карагациса концептів ΑΜΑΡΤΙΑ (гріх) та ΑΓΙΟΣΥΝΗ (святість). **Об'єктом** є ословлення розглянутих концептів у прозових творах

М. Карагачиса. **Матеріалом** дослідження слугують вербалізатори розгляда-них концептів, дібрані з прозового циклу «Εγυμνατισμός κάτω από το Φοίβο» (Злочин під Фебом), до якого увійшли романи «ο Συνταγματάρχης Λιάλκιν» (Полковник Ляпкін), «η Χίμαρα» (Химера), «Γιούγκερμαν» (Юнкерман), «τα Στερνά του Γιούγκερμαν» (Останні роки Юнкермана), а також з малої про-зи збірок «η Λιτανεία των Ασεβών» (Літанія непоштивих), «το Συναξάρι των Αμαρτωλών» (Життя грішників), після смерті автора виданих окремою збір-кою «Ιστορίες Αμαρτίας και Αγιοσύνης» (Історії гріха й святості). **Наукову но-визну** дослідження зумовлено тим, що в ньому уперше у грецькій і вітчиз-няній елліністиці зроблено спробу розглянути лінгвокультурні особливості концептів, належних системі як загальнолюдських, так і національно орієн-тованих емоційних, морально-етичних категорій, крізь призму їхніх ослов-лень в ідіолекті певного майстра слова. **Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими завданнями.** Мовознавчі та лінгвокультурологічні студії останніх десятиліть особливу увагу зосереджують на вивченні духо-вно-культурних концептів, широко представлених у художній літературі, у зв'язку з матеріальною, соціальною або духовною культурою певної мовної спільноти. Мова є кодовою системою інтеріоризації світу певним етносом і кожне нове покоління мовців засвоює разом з мовою й національно-спе-цифічний спосіб концептуалізації, який є не тільки запорукою збереження етнічної ідентичності, що виражається у світогляді, етичних і естетичних цінностях, нормах поведінки, звичаях, віруваннях, але й детермінантою піз-навальних, інтерпретаційних та переінтерпретаційних процесів [Челпан, 544]. Новогрецька мова з її тривалою літературною традицією і надзвичайно високим відсотком діахронних культурних стереотипізованих елементів [Са-венко 2004, 14] не становить винятку. **Постановка завдання.** У статті спро-буємо окреслити лінгвокультурні особливості розгляданих концептів у меж-ах грецької національної картини світу, а також визначити особливості їхньої інтерпретації в ідіоконцептосфері М. Карагачиса на підґрунті ословлень цих концептів у досліджуваному текстовому матеріалі. **Аналіз останніх дослі-джень і публікацій.** У сучасній лінгвістиці все більшої актуальності набу-ває лінгвокультурологічний напрям досліджень у розрізі антропоцентричної і етноцентричної культурної парадигм. Увагу науковців неупинно привертає зв'язок між мовою, культурою і ментальністю, у якому мова розглядається як потужний засіб репрезентації культурних і ментальних вимірів у межах мов-ної картини світу (А. Білецький, Г. Бабінйотис, А. Вежбицька, Е. Верещагін, С. Воркачов, Г. Гачев, І. Голубовська, В. фон Гумбольдт, В. Жайворонок, Н. Клименко, М. Маслоva, Л. Політис, В. Постовалова, О. Потєбня, А. Савен-ко, О. Снитко, Х. Янарас та ін.). В елліністиці з позицій лінгвокультурології

великий інтерес викликає ідіолект грецького майстра слова М. Карагациса (1908-1960), одного з яскравих й малодосліджених представників так званого покоління тридцятих. М. Карагацис - літературний псевдонім Димітриса Родопулоса, в якому монограма імені М. є алюзією до імені літературного героя з роману М. Достоевського «Брати Карамазови» Міті, а прізвище утворено від назви дерева нгр. *το караγάτσι* – укр. *в'яз, карагач*, сидючи під яким полюбляв читати письменник. Попри те, що визначний творчий спадок М. Карагациса є об'єктом літературознавчих студій грецьких і зарубіжних учених (А. Базукіс, Г. де Боел, Й. Вівілакис, М. Вітті, К. Димадіс, К. Димарас, Х. Дуня, А. Карандоніс, М. Міке, М. Пехліванос, Л. Політіс, Д. Політі, Е. Ставропулу, А. Франдзи), мовні і лінгвокультурні виміри ідіолекту письменника залишилися, на жаль, поза дослідницькою увагою, або мають фрагментарний характер (М. Саламіна, П. Теодосату-Куцаделі, І. Коккінакі). **Наукові результати.** З огляду на те, що у лінгвокультурній площині сучасних лінгвістичних досліджень широко застосовується концептуальний аналіз, зокрема дослідження концептів на матеріалі ідіолекту певного митця. На думку Т. Кияка і О. Коцюби, художні тексти проливають світло не лише на індивідуальну концептосферу автора, а й крізь призму його мовної картини дають змогу судити про особливості концептосфери етносу [Кияк; Коцюба, 102]. У межах аналізу ідіолекту М. Карагациса розглянемо духовно-культурні концепти, до яких тяжіє письменник.

Спостереження багатьох дослідників творчості М. Карагациса (С. Пасхалис, І. Ятриді, А. Карандоніс, П. Теодосату-Куцаделі) дозволяють стверджувати, що головними концептами його творчих пошуків є духовно-культурні, за об'єктом концептуалізації, концепти ΑΜΑΡΤΙΑ й ΑΓΙΟΣΥΝΗ. Поділяючи думку В. Карасика, який визначає концепт як багатомірне смислове утворення із ціннісною, образною й поняттєвою сторонами [Карасик, 109], перекладімо імена розгляданих концептів на українською мовою як ГРІХ і СВЯТІСТЬ умовно, усвідомлюючи те, що у структурі концепту окрім вихідної форми і загальнолюдських уявлень, концентровано представлений обшир етнічного світогляду, який ні за яких умов не може бути цілком тотожним. Одразу зауважимо, що фокусом нашої уваги за параметром суб'єкта концептуалізації є насамперед ідіоконцепт, який перетинається з однойменним універсальним концептом і етноконцептом, а також ословлення кожного з них під кутом зору лінгвокультурології. Відтворюючи дійсність правдиво і всебічно на основі типізації життєвих явищ і характеристик у площині літературного реалізму [Χατζίβης, 407], М. Карагацис тяжіє водночас до натуралістичних й фрейдистських концепцій [Ντουλιά, 41]. Підтвердження цьому знаходимо й у самого письменника, який зауважує, що людство крокує шляхом, второ-

ваним невблаганним біологічним законом (нгр. *Η ανθρωπότης πάει τον δρόμο που της εχάραξε ο αδησώπητος ο βιολογικός νόμος*) [Продрόμου, 509], а також поєднує повсякденну реальність і сни, моделює підсвідомі і надсвідомі потенціали духовного світу героїв, балансує на перетині сюрреалізму і символізму, скеровує увагу на внутрішні психологічні й зовнішні соціальні суперечності. Аналіз ідіолекту М. Карагациса виявляє напрочуд багату палітру лексико-стилістичних засобів: епітети, фразеологізми, метафоричні, гіперболізовані, іронічні лексеми, емоційно-оцінні демінутивні форми, національно-марковані літературно-художні антропоніми й топоніми, які інтерпретують національну картину світу грецького етносу крізь призму авторського оригінального світосприймання і асоціацій. Характерними для ідіолекту митця є діалектизми, соціолектизми й запозичення, якими письменник послуговується для моделювання персонажів і ситуацій, культурних цінностей, історичних і побутових реалій, специфіки грецької й негрецької ментальності. Докладний аналіз текстового матеріалу дозволяє стверджувати, що М. Карагацис широко користується потужним арсеналом прецедентних одиниць: висловлювань, імен, маркованих фразеологізмів, топонімів, алюзій у різних формах, що спираються на культурні концепти й актуалізують певні концептуальні схеми [Савенко, 477], сформульовані в колективній свідомості грецької етномовної спільноти. Як видається, розглядані концепти у грецькому світобаченні та в розумінні автора, який є його виразником, належать спільній концептуальній схемі в межах доменів РЕЛІГІЙНЕ і ЕТИЧНЕ, і активують поняттєвий, асоціативний, образний і оцінний компоненти здебільшого в умовах концептуального або ословленого протиставлення одного іншому. Зазначимо, що власне у назвах розглянутих творів, які кодують ідею текстів, використано протилежні за змістом і належні різним концептосферам вербалізатори: *εγκληματισμός* із поля ословлення логічно-поняттєвого концепту ЕΓΚΛΗΜΑ (злочин), належного домену СΒΙΤΣЬКЕ, і мітологічний етноконцепт ΦΟΙΒΟΣ, що в грецькій мовній картині світу ословлює універсальний суперконцепт ΦΩΣ (світло); *συναζήρι* (життє) із поля ословлення культурного етноконцепту ΑΓΙΟΣΥΝΗ й *αμαρτωλός* (грішник)- один з прямих лексичних експлікаторів духовно-культурного етноконцепту ΑΜΑΡΤΙΑ. У численних контекстуальних ситуаціях ословлення того чи того концепту парадоксально відповідає змістовому наповненню протилежного: *σεινότυφη ορού* (святенникова лоть), *ορού αρχάγγελου και μοιρολόι διαβολομάνας* (архангелова лоть і жалобна пісня дияволородиці). Спираючись на тезу З. Попової і Й. Стерніна [Попова, Стернін, 178], які вважають, що у вивченні авторських ідіоконцептів, стрижневу лексему доцільно обирати за частотністю її вживання, доходимо висновку, що такими у структурі досліджуваних концептів є не лексеми, які

називають концепт, тобто *αμαρτία* та *αγιοσύνη*, а лексеми *ηδονή* (хтивість, схильність до надмірної почуттєвої насолоди) й *ταπεινώση* (позбавлення гордовитості, смиренність, покора), а також їхні деривати (*ηδονίζομαι, ηδονικός, ταπεινότητα, ταπεινός, ταπεινοφροσύνη*), лексичні і контекстуальні синоніми (*ορμή, παράφορο ή αχαλίνωτο πάθος, ανεκπλήρωτος πόθος, έντονη επιθυμία; σεμνότητα, μετριοφροσύνη, απέραντη γαλήνη, γαλήνη και αγιοσύνη συνάμα, τέλος της ατίθασης ηδονής*). Ім'я концепту *αμαρτία* в ідіолекті М. Карагачиса частіше називає ту частину концепту, яка з давньогрецьких часів ословлює поняття *σφάλμα, λάθος* (помилка), як от *είναι αμαρτία να χάσουμε αυτή την ευκαιρία* (гріх такою нагодою не скористатися). Ім'я концепту *αγιοσύνη* і його найближче вербальне оточення, як правило, називають релігійні терміни, наприклад *Παναγια, άγιος Πέτρος, Άγια Γραφή*, і є віддаленими від абстрактної поняттєвої константи про святість як відсутність гріха і наближення до Бога. Це принагідно може свідчити про те, що автор певним чином трансформує загальноvizнані і традиційно сприйняті етномовною спільнотою категорії, вдаючись до власних інтерпретацій і уникаючи традиційних ословлень. Більш того, М. Карагачис ставить під сумнів смислове наповнення цих категорій, змішуючи домени РЕ-ЛІГІЙНЕ – СВІТСЬКЕ, як от в оповіданні «η Μεγάλη βδομάδα του Πρεζάκη» (Великодній тиждень наркомана), у якому головний герой, наркозалежна, проте безгрішна у широкому розумінні, людина Христос Незерітис (*Χρήστος Νεζερίτης*), алюзія до імені Христос Назаритянин, повторює останні дні земного життя Ісуса Христа. Тут зустрічаємо ословлення концепту в нетрадиційний спосіб, наприклад *άγιος Πέτρος βρίσκετε σε δυσμένεια; οι αποστασμένοι άγγελοι στ' αστυνομικά τμήματα; αρχάγγελος Μιχαήλ, που ήταν ντυμένος πολιτςμάνος* (Св. Петро потрапив у немилість; відряджені до поліцейських відділків ангели; архангел Михаїл, одягнений у форму поліція). В таких і інших прикладах звучить сумнів у загальноприйнятому, а також тяжіння до давньогрецького мітологічного мислення. Щодо релігійних уявлень у межах грецької православної традиції, відзначимо, що М. Карагачис є виразником національного світобачення концепту *αμαρτία*. Це *ασθένεια* (слабкість, хвороба), від якої людина може вилікуватися лише самотужки, за допомогою *μετάνοια* (покаяння, буквально: зміна мислення). Ціль цього покаяння не в тому, щоб уникати гріховних дій (*αμαρτωλές πράξεις*), а в *κάθαρση* (очищенні) душі від *πάθη* (страстей), котрі М. Карагачис інтерпретує у термінах Фрейда як належні нижньому шару триповерхової моделі особистості, що охоплює все природжене, генетично первинне, підпорядковане принципу задоволення, позбавленого знань про реальність і суспільство, вимоги якого задовольняє інстанція Я (Εγώ). До концептуального поля *πάθη* (страсті), в ідіоконцептосфері М. Карагачиса входять також концепти *ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑ* (жадібність), *ΦΙΛΗΔΟΝΙΑ* (хтивість),

ΦΙΛΑΥΤΙΑ (гординя), ΦΙΛΑΡΧΙΑ (жадоба влади). В ідіолекті М. Карагациса активно ословлюється базовий для грецької лінгвокультури концепт ΘΑΛΑΣΣΑ (море) [Клименко, 498], який перетинає обидва розглядані концепти у зв'язку із антиномічними концептами ΛΥΤΡΩΣΗ (спасіння) і ΘΑΝΑΤΟΣ (смерть). Отже, поділяючи погляди А. Білецького стосовно того, що характер мовного значення має не відображальний, а інтерпретаційний характер [Голубовська, 150-151], наголосимо, що художній текст передусім репрезентує індивідуальний варіант концептуалізації світу. У випадку М. Карагациса на етнічні ідеали і психолінгвістичні підвалини розуміння етносом розглянутих концептів, вербалізованих національно-культурними мовними складовими, активно впливає суб'єктивне поле ідіоконцептів ΑΜΑΡΤΙΑ й ΑΓΙΟΣΥΝΗ. Завдяки цьому концепт набув нових ознак, ідіостильових атрибутів і конотативних відтінків. Отже, автор не відбиває і навіть не інтерпретує досліджувані духовно-культурні етноконцепти, соціалізовані у рамках етносу, а динамічно впливає на їхню еволюцію через індивідуальну мовну картину світу. Перспективи наукових пошуків вбачаємо у подальшому вивченні основних лінгвокультурних концептів, до яких тяжіє М. Карагацис, з метою відтворення тієї частини позамовного світу, яка є духовно значущою для грецького етномовного колективу і ословленою в ідіолекті письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубовська І.О. Лінгвістичні ідеї А. Білецького у контексті антропологізму та синергетизму у мовознавстві. С. 149 -158
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс/ Владимир Ильич Карасик. М.: Гнозис, 2004. 390 с.
3. Клименко Н.Ф. Ословлення концепту ΜΟΡΕ в сучасній українській та новогрецькій мовах / Ніна Федорівна Клименко // Українська елліністика: збірник наукових праць – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. - С. 497 – 521.
4. Попова З.Д., Стернин И.О. Когнитивная лингвистика / Зинаида Даниловна Попова, Иосиф Абрамович Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 315 с.
5. Савенко А.О. Новогрецька фразеологія в українському художньому перекладі (на матеріалі українських перекладів романів Н. Казандзакіса та С.Мірівіліса) / Савенко Андрій Олександрович: Дис. ... канд.філол.наук:10.02.15/Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.,2005.- 276 с.
6. Савенко А.О. Концептуальні схеми у мовленнєво-жанрових реєстрах новогрецького роману / Савенко Андрій Олександрович // Українська елліністика: збірник наукових праць – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. - С. 476 – 483.
7. Челпан В.М. Мовна концептуалізація тваринного світу в новогрецьких пареміях / Челпан Вікторія Миколаївна // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : збірник наукових праць. - К.: Логос, 2008. - Вип. 14 – С. 543 – 551
8. Θεοδοσάτου – Κουτσαδελη Π. Μορφές θανάτου στο έργο του Καραγάτση: διδακτορική διατριβή: «Ανθρωλιστικές ελισθημές. Γλώσσα και Λογοτεχνία» / Παρασκευή Θεοδοσάτου – Κουτσαδελη. – ΕΚΠΑ, Αθήνα, 2009. – 381 σ.
9. Ντούνια Χ. Πικρός Π. Τα όρια και

υπέρβαση του νατουραλισμού / Χριστίνα Ντούνια, Πέτρος Πικρός. – Αθήνα: Γαβριηλίδης, 2006. – 235 σ. 10. Προδρόμου Θ. Μ. Καραγάτσης, τα πολλά του πρόσωπα / Θάλης Προδρόμου // Ελευθεροτυλία. – 27-6-2008. – τχ. 509 11. Γ. Χατζίνης. Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου / Γιάννης Χατζίνης. - Νέα Εστία, τόμ. 35, 1944, σσ. 407-10

Челпан В.Н., асп.,

КНУ имени Тараса Шевченко

ΒΕΡΒΑΛΙΣΤΑΝ ΤΑ ΚΟΝΤΕΠΤΑ ΑΜΑΡΤΙΑ И ΑΓΙΟΣΥΝΗ В ΙΔΙΟΛΕΚΤΕ Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΙΣΑ

В статье рассматриваются лингвокультурные особенности главных в творчестве греческого писателя М. Карагациса концептов ΑΜΑΡΤΙΑ (грех) и ΑΓΙΟΣΥΝΗ (святость) в лингвистическом аспекте через призму вербализации данных концептов в идиолекте писателя.

Ключевые слова: вербализация, концепт, идиолект, лингвокультурные особенности.

Chelpan V.M., Post-graduate student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

VERBALIZATION OF THE CONCEPTS ΑΜΑΡΤΙΑ AND ΑΓΙΟΣΥΝΗ IN M. KARAGATSIS IDIOLECT

The article provides the analysis of linguacultural peculiarities of the basic for M. Karagatsis, the modern Greek writer; concepts ΑΜΑΡΤΙΑ and ΑΓΙΟΣΥΝΗ from the linguistic point of view as it is performed in his idiolect.

Key words: verbalization, concept, idiolect, linguacultural peculiarities.

УДК 811.133.1'42'37:82-2Метерлінк

Чистяк Д.О., к.філол.н., асист.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ΤΡΑΝΣΦΟΡΜΑΤΑΝ ΔΑΒΝΥΟΓΡΕΤΣΚΟΓΟ ΜΙΦΟΛΟΓΙΤΣНОΓΟ ΙΝΤΕΡΤΕΚΣΤУ У ΔΡΑΜΙ Μ. ΜΕΤΕΡΛІΝКА «СΜΕΡТЬ ТЕНТАЖІЛІЯ» (1894)

У статті на матеріалі аналізу тексту драми М. Метерлінка «Смерть Тентажиля» розкриваються лінгвопоетичні особливості функціонування давньогрецького міфологічного інтертексту, що генерує знакоутворення міфопоетичного рівня художнього тексту.

Ключові слова: лінгвопоетика, міфологічний інтертекст, міфічна ізотопія, міфопоетична картина світу.